

Uzasadnienie – dr hab. Bartosz Mika, prof. UG

Monografia stanowiąca podstawę postępowania awansowego:

Własność dóbr intelektualnych. Prawa własności intelektualnej w perspektywie realizmu socjologicznego, Warszawa, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa 2021

Podmiot przed którym toczyło się postępowanie: Uniwersytet Adama Mickiewicza

Wynik postępowania: pozytywny, uzyskany jednogłośnie.

Data nadania stopnia doktora habilitowanego: 16 stycznia 2023 roku

Zwięzły opis osiągnięcia:

Monografia Bartosza Miki pt. Własność dóbr intelektualnych. Prawa własności intelektualnej w perspektywie realizmu socjologicznego prezentuje unikatowe a więc zasługujące na uwagę podejście do problematyki własności intelektualnej. Podczas, gdy zdecydowana większość istniejących opracowań na ww. temat prezentuje perspektywę prawną książka Bartosza Miki wpisuje się w alternatywne ujęcie tej problematyki. Można je określić jako krytyczną analizę własności intelektualnej lecz i takie postawienie sprawy nie oddaje sprawiedliwości rekomendowanej książce, bowiem wychodzi ona daleko poza dotychczasowe ramy analiz krytycznych. Monografia prezentuje niezależność i odrębność myślenia nie tylko wobec dominujących opracowań i ujęć, ale także wobec najczęściej spotykanych form krytyki własności intelektualnej.

Bartosz Mika podjął się w swojej pracy bardzo ambitnego zadania holistycznego ujęcia własności intelektualnej opartego na interdyscyplinarnym dorobku nauk humanistycznych i społecznych. Szczególną rolę w argumentacji autora odgrywa perspektywa socjo-ekonomiczna a konkretniej koncepcja mieszcząca się w tradycji marksistowskiej analizy kapitalizmu. Nie jest to jednak analiza opierająca się na konwencjonalnej lub obiegowej interpretacji Marksa, nie mieści się również w dominujących współcześnie ujęciach neo-marksistowskich. Bartosz Mika odwołuje się do polskiej, a konkretnie poznańskiej, szkoły rozumienia własności. Jej założycielem był wybitny polski socjolog Stanisław Kozyr-Kowalski a twórczym kontynuatorem Jacek Tittenbrun. Uznanie w środowisku socjologicznym zdobywa obecnie kolejne pokolenia badaczy stosując wypracowane przez tych myślicieli narzędzia analityczne do nowych obiektów badawczych (P. Pluciński, M. Baranowski).

W tym gronie znajduje się również autor przedstawionej do nagrody monografii. Używa on aparatury pojęciowej i analitycznej donacyjnego lub rentowego pojmowania własności aplikując ją do nowego przedmiotu badania i twórczo rozwijając. Autor uzupełnia i wzbogaca instrumentarium rentowego pojmowania własności o wyraźne nawiązanie do epistemologii realizmu socjologicznego.

Monografia imponuje bogactwem źródeł od klasycznych, krytycznych ujęć prawa Jewgienija Paszukanisa, przez analizę utowarowienia György'a Lukácsa i badania sytuacji robotników amerykańskich Harry'ego Bravera kończąc na egzotycznych (z polskiej perspektywy) nawiązanych do współczesnych marksologów japońskich. Wszystko to składa się na oryginalny i subtelny aparat

teoretyczny pozwalający autorowi spojrzeć na rozległą dziedzinę własności intelektualnej z nowej perspektywy. Jest to fakt godzien podkreślenia bowiem debaty nad tym zagadnieniem sięgają okresu pierwszych regulacji prawnych odnoszących się do wyłącznego wykorzystania dóbr intelektualnych. Owo prawne umocowanie zagadnienia omawianego w monografii jest głównym przedmiotem krytyki Bartosza Miki oraz głównym kontrapunktem, na którym buduje on swoją argumentację. Prowokująco, ale i inspirująco, autor rekonstruuje wieloznaczny -indywidualistycznego rozumienia własności obecne w prawie pokazując, krok po kroku, dlaczego nie są one wystarczające do zrozumienia bogactwa form przyjmowanych przez współczesne stosunki społeczno-ekonomiczne wokół dóbr niematerialnych (lub idealnych, jak woli autor). W świetle wybranej i przekonująco stosowanej przez autora teorii, własność nie jest relacją podmiotu z przedmiotem, lecz złożonym stosunkiem społeczno-ekonomicznym gwarantowanym przez prawo i inne systemy normatywne istniejące w społeczeństwie.

Bartosz Mika wskazuje w swojej pracy, że prawo własności odwołując się jedynie do własności indywidualnej, fetyszyzuje formę prawną, podczas, gdy jej pierwotną i główną funkcją jest zabezpieczenie wymiany towarowej w gospodarce kapitalistycznej. Podstawowym celem monografii jest zaprezentowanie całościowej koncepcji opisującej status dóbr idealnych oraz praw własności we współczesnym, rozwiniętym kapitalizmie. Dążąc do tego celu monografia posługuje się metodą syntetyczną pozwalając czytelnikowi stopniowo odkrywać całościowy obraz realistycznego ujęcia dóbr intelektualnych, czy idealnych.

Punktem dojścia, czy mówiąc inaczej; zwieńczeniem prac teoretycznych podjętych na kartach monografii jest materialistyczna teoria obiektów idealnych oraz stosunków własności, które je zapośredniczoną. Materialistyczna w tym sensie, że traktuje rzeczywistość społeczną w sposób realistyczny w znaczeniu realizmu socjologicznego. W monografii zostało przyjęte założenie o relacyjności, dowodliwości i procesualności rzeczywistości społecznej. Metoda przyjęta przez monografię zostaje wykorzystana w kolejnych rozdziałach do budowania spójnego obrazu dóbr idealnych jako tych elementów wiedzy i informacji, które stanowią przedmiot własności. To ważne zastrzeżenie dotyczące książki, wskazuje bowiem, że punktem dojścia i językiem u wagi będą szczególnie te obiekty idealne, które stają się przedmiotem własności w obecnie funkcjonujących stosunkach gospodarczych. Kiedy do analizy zostaje włączona siła robocza jako obiekt własności, katalog dóbr idealnych zawłaszczanych we współczesnych stosunkach społecznych, staje się szeroki, lecz nie uniwersalny. Monografia nie traktuje, więc o całości kształcie wiedzy społecznej, a jedynie o tych jej elementach, które stanowią przedmiot wymiany ekonomicznej. Zastosowanie Marksowskiego aparatu teoretycznego do którego książka bogato nawiązuje pozwala wskazać, że tak rozumiana wiedza w kapitalizmie powstaje i jest przyswajana na potrzeby gospodarowania w dialektycznym procesie podporządkowania procesu pracy. To praca jest źródłem nowej wiedzy a jej aropriacja w określonych stosunkach społecznych jest podstawą monopolistycznego zeń korzystania. W takim ujęciu prawa własności intelektualnej są formalnym wyrazem realnego stosunku społecznego polegającego na rentierskim korzystaniu z dóbr idealnych przez określone grupy lub klasy społeczne.

Osiągnięciem monografii jest przekonujące wyjście poza posesyjno-indywidualistyczne rozumienie własności łączące obiekt posiadania z przedmiotem ale także wyjście poza subiektywistyczne rozumianą wiedzę. Wiedza jest na kartach książki traktowana jako dobro społeczne powstające i podtrzymywane w wielostronnych procesach uspołecznienia, w tym przede wszystkim uspołecznienia w znaczeniu rosnącego podziału pracy i zastępowania pracy bezpośredniej pracą zapośredniczoną przez urządzenia, maszyny, algorytmy, SI itp. W procesie tym dochodzi do ciągłego napięcia i sprzeczności pomiędzy indywidualną wiedzą poszczególnych nosicieli siły roboczej, zbiorowymi monopolami korzystania z określonej wiedzy (np. zawodowymi) oraz tendencjami do kodyfikacji i

przywłaszczania wiedzy w postaci dóbr idealnych oraz przedmiotowych agentów pracy (aparatów, linii montażowych, inteligentnych hal itp.).

Znana z teorii procesu pracy hipoteza pozbawienia umiejętności jest w monografii zreinterpretowana jako proces stopniowego wywłaszczenia z ekskluzywnych i społecznie gwarantowanych elementów zdolności do pracy pracowników najemnych odbywających się w ramach całokształtu stosunków społeczno-ekonomicznych. Praca zakorzenia więc cały wywód w realistycznie rozumianych stosunkach społecznych co pozwala autorowi wyjść poza dotychczasowe krytyki ekspansywnych praw własności intelektualnych oparte o esencjonalistyczne wyliczenie cech wiedzy i odrzucenie jej urzeczowienia. Bartosz Mika pokazuje, że poza urzeczowieniem wiedzy, za pomocą rozwiązań prawnych, współczesne stosunki ekonomiczne przynoszą także efekty w postaci reifikacji wiedzy, która w swym społecznym istnieniu zostaje podporządkowana procesom pomnażania własności.

Rekomendowana do nagrody monografia, składa się z dziewięciu rozdziałów, z których dwa pierwsze są nakreśleniem ogólnych ram teoretycznych realizmu socjologicznego i rentowej teorii własności. W rozdziale trzecim Bartosz Mika przedstawia ogólny przegląd obowiązującego w Polsce prawa autorskiego i prawa przemysłowego jako składowych ochrony własności intelektualnej. Celem tej części monografii jest zaprezentowanie bieżącego state of art, ale także przedstawienie perspektywy prawnej, do której w kolejnych częściach monografii autor odnosi się krytycznie. W czwartym rozdziale książki Bartosz Mika zarysowuje historię rozwoju praw własności intelektualnych począwszy od XVI wieku. W kolejnym, piątym rozdziale, autor przedstawia filozoficzne uzasadnienia praw autorskich i własności przemysłowej pojawiające się wraz z ich rozwojem. Nie jest to jedynie opis debat filozoficznych, lecz twórcza ich interpretacja. Autor proponuje tu własne odczytanie wątków klasycznej filozofii niemieckiej odnoszące się do własności (zwłaszcza intelektualnej). W rozdziale szóstym Bartosz Mika podejmuje się rekonstrukcji i krytycznej interpretacji obecnego w prawie sporu między osobliwością praw własności intelektualnej a ich przynależnością do szeroko rozumianych praw własnościowych. Dwa kolejne rozdziały – siódmy i ósmy – stanowią zwieńczenie rozważań autora i zarazem główną część pracy. Poświęcona jest ona analizie dóbr idealnych we współczesnym kapitalizmie i prowadzi do omówionych powyżej wniosków. Ostatni dziewiąty rozdział poświęca autor na wykazanie odmienności i przewagi własnego stanowiska wobec innych, diskutowanych współcześnie, ujęć krytycznych odnoszących się do funkcjonowania wiedzy w kapitalizmie.

Reasumując, zwięzłe przedstawienie dzieła jakim jest *Własność dóbr intelektualnych*. Prawa własności intelektualnej w perspektywie realizmu socjologicznego z trudnemu oddaje sprawiedliwość wielowątkowości i subtelności prowadzonych weń analiz. Szczególnie rozdziały siódmy i ósmy są niezwykle gęste i pełne bogatych odniesień i nawiązań literaturowych. Każdy paragraf stanowi odrębny pretekst do rozważań zjawisk kluczowych dla współczesnego systemu gospodarczego.

Proponowana do nagrody monografia jest unikatowym przykładem inspirującego rozwinięcia istniejących stanowisk, bezkompromisowego i autentycznie unikatowego sposobu myślenia na temat problemów powszechnie diskutowanych. Zdecydowanie jest to książka godna nagrody Ministra Edukacji i Nauki.